

Franckesche Stiftungen zu Halle

Conspectus Chirurgiæ Tam Medicæ, Methodo Stahlina Conscriptæ

Juncker, Johann

Halæ, MDCCLVII.

VD18 90812107

Tabula LIX. De Haemorrhagia Vulnerum.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-197684

relaxatum, restituunt, & sarcosin promovent. Inprimis morsum *sniliarum* periculosissimum esse auctores tradunt.

18. *Paracelsi unguentum*, quod in vulneribus venenatis bene se commendat, paratur e succino, vase recto super igne carbonum modico sensim liquefacto; cui terebinthinæ successive tantum miscetur, quantum ad justam consistentiam requiritur. Quoties autem momentum terebinthinæ affunditur, toties ab igne paululum vas removendum, & materiis subagitationis igni iterum admovendum est.
19. Ceterum mentio adhuc facienda est *lapidis illius*, quem in quibusdam *India serpentibus* inveniri & venenum extrahere perhibent; id quod ulteriori experientiæ relinquendum est.

TABULA LIX.

DE

HÆMORRHAGIA VULNERUM.

I. DEFINITIO.

Hæmorrhagia est communissimum symptoma, vulneratis partibus superveniens, & pro læsionis diversitate impetu profusionis modo majore modo minore sese manifestans.

II. DIFFERENTIA.

- I. Hæmorrhagiæ chirurgico-medicæ duplicis sunt conditionis:
- 1) Altera, quæ immediate *e vasis* profluit, in quibus casibus multum interest pervestigare, an vasa sint discissa, vel tantum incisa.
 - 2) Altera, quæ *e poris* carnosarum partium, atque ita mediate e vasis subtilibus procedit.
2. Utraque differentiam adhuc habet communem.
- 1) Quatenus in *mere passivo* effluxu consistit, quod in vulnere *recente* contingit.
 - 2) Quatenus ab *activo pulsu* & congestione pressoria sanguinis ad vulnus sustentatur, quod in *progressu* demum hæmorrhagiæ observare licet. Præcipue in vulneribus, per contusionem inflictis, ubi

Junck. Chir.

Bbb

pars

pars fibris suis circa aperturam valde relaxata fuit, unde in vicinia flacciditas & marcor remanet.

3. Hæmorrhagiæ vulnerum differunt gradu & conditione læsionis, atque subjectorum diversitate.
 - 1) Vasa sanguifera capacia quando læsa sunt, plus sanguinis funditur, quam in carnosarum partium læsionibus.
 - 2) Vulnerati plethorici, sensibiles, hæmorrhagiis naturalibus adfueri, majores hæmorrhagias experiuntur, quam minus tales.
4. Ad hæmorrhagias medico-chirurgicas merito etiam referuntur illæ, quæ fungorum, carnis luxuriantis, & aliorum epigenesium sectiones vel corrosiones excipiunt.

III. PROGNOSIS.

1. Hæmorrhagia *gravior*, sibi relicta, brevi tempore vires exhaurit. *Nimis mature* autem cohibita, longe graviora symptomata & pericula producit, quam quæ aliquali excessu contingit. Majores enim non solum dolores spastici, & hinc inquietudines, agrypnæ, inducuntur, verum etiam altius in ipso corporis systemate succedunt febres inflammatoriæ periculosæ. *Conf. num. 4.*
2. Quæ hæmorrhagia *evasis*, & quidem capacioribus, immediate procedit, longe periculosior est illa, quæ per *poros* partium contingit. Repentinam enim mortem inducere valet.
3. Interea tamen hoc habet commodi, ut tumor inflammatorius non ita facile accedat. Ut plurimum enim sanguinis portio, nisi plane excedens, sufficiens tamen evacuetur.
4. Illa vero hæmorrhagia, quæ per partium vulneratarum *poros* provenit, hoc præcipue habet incommodi, ut, facta intempestiva per adstringentia cohibitione, sanguis in partem illam successive irrumpe, refluxum autem ita expedite non nanciscens, inflammationes graviores ad sui maturationem requirat; quæ, cum in parte scissa, adeoque ad motum fibrillarum inepta, difficillime succedat, facile vel sphacelum, vel pessimi moris ulcerationem inducit.
5. Maxime omanum præmatura sanguinis cohibitio periculosa est, quando specialis activa congestio ad partem læsam accedere observatur; id quod cumprimis in plethoricis contingit. Natura enim aperta veluti porta utitur, & ab onerante sanguinis quantitate hac via sese liberat. Hinc etiam observare licet, quod, quo sæpius in uno sub-

je-

- jecto vulnera contingunt, eo vehementiores soleant esse hæmorrhagiæ; quæ proinde tanto majore periculo præmature cohibentur.
6. Hæmorrhagia in vulneribus, quæ juxta longitudinem fibrarum currunt, facilius sistitur, quam quæ transversim inflicta sunt.
 7. Hæmorrhagiæ *arteriarum*, ob perpetuum sanguinis appulsus, longe difficilius sistuntur, quam *venarum*.
 8. Quando *arteria* tantum *incisa* est, hæmorrhagia non facile sistitur. Unde, ut resultans per musculum comprimatur, dissecare eandem præstat, quam aliis methodis ægrum in majorem vitæ periculum conjicere. Nulla enim vulnera *arteriarum* consolidationem admittunt, quam quæ cum incisione superioris cutis fiunt, uti in *arteriotomia*, in qua *arteria* cum particula superjacentis cutis per *scalpellum* vulnerata, compressione intra 2 - 3 dies iterum coalescit. *Confer. Cautel. 10.*
 9. *Venarum capacium*, graviter vulneratarum, hæmorrhagiæ magnum quoque periculum inferunt. Sine præjudicio enim partium reliquarum commode non possunt tractari. Interea tamen spes est in *sistentibus*, & sæpe *solis compressionibus*, quia non adeo *impetuose* fluxus succedit.
 10. Hæmorrhagia *secunda*, id est, quæ sub statu ægrotantis plerhorico, & facta in prima deligatione nimis repentina suppressione, sæpe recrudescit, majoris est considerationis, quam *prima*.
 11. Quæ hæmorrhagiæ *offium fracturam* sequuntur, uti interdum contingit, modum ut plurimum excedunt, partem affectam enervant, vel tumores periculosos produciunt.

IV. METHODUS MEDENDI ET REMEDIA.

1. Hæc licet *tabula medica III.* paucis jam tradita sit, fusius tamen hoc loco eandem evolvemus.
2. Est autem sanguinem cohibendi methodus generatim triplex.
 - 1) *Obturbatio exitus*, quando nempe vulnere aliquid imponitur, apprimitur & opponitur, ut sanguis non possit amplius effluere.
 - a) Sic in *amputatione* membrorum artificiali *vesica bubula*, immixtis speciebus subadstringentibus & sanguinem coagulantibus, vulneratæ parti inducitur, & circumcirca ligatur.
 - b) In levioribus vulneribus, & si nihil aliud ad manus sit, imponi solet fungus Chirurgorum, *crepitus lupi* dictus.

Bbb 2

c) Vul-

- c) *Vulgus pultacea* quadam substantia exitum agglutinare intendit, e. g. *farinam in molis* dispersam, (*Staub-Mehl* item *farinam semi ustulatam*, qualis in infima parte panis pisti hærere solet, vulnera affatim imprimunt; quod re vera in casu necessitatis usum habet non contemnendum.
- d) *Scriniarii* & alii opifices, qui gluten semper habent paratum, eodem exitum conglutinant. Majorem autem in pluribus casibus hæmorrhagias cumpscendi efficaciam exhibet, quando e resina scriniaria, gummi Arabico, tragacantho & radice consolid. maj. ana unc. ij. opii ad cinerem usti scrup. IV. V, pulvis paratur, & vel solus, vel cum linteis aut cum fungis, quibus Chirurghi vulgo utuntur, applicatur.
- 2) *Coagulatio*, quæ methodus *humores* inspissandos respicit, & hinc in illa hæmorrhagia, quæ immediate e *vasis* procedit, præcipuum locum habet.
- a) In hoc genere & efficacissimus & securissimus est *spiritus vini rectificatissimus*, qui *serosam* sanguinis portionem intra pauca momenta ita coagulat, ut etiam arteriis cuticulam veluti inducat. Vulneri *plumaceolo* vix per dimidiam horam imponitur, quo exiguo tempore pars affecta strictura densa & *splenis* impositis comprimitur. In *amputatione* membrorum vesicæ alligandæ immittitur.
- b) Ceterum e recentiorum observatione in usu sunt *acida*, e quorum censu acidum *vitrioli* aut *sulphuris* præcipue commendatur. Mitius enim, quam acidum *salis communis* vel *nitri*, operatur.
- e) Sic v. g. *spiritus vitrioli*, vel *sulphuris per campanam*, vel *oleum vitrioli*, *alumni* pulverisato vel aliis pulveribus *stypticis* inspersum, sanguinem notabiliter inspissant.
- d) Potenter etiam sanguinem sistit remedium, quod sequente modo paratur. *Retorta alumine* semi-repleta quando successive incaleuit, undique carbonibus accensis tegitur. Provenit inde aliquid spirituosum acidi, & si major ignis gradus accedat, ascendit una, propter ebullitionem *alumni* consuetam, *magma* quoddam *aluminosum*, valde stypticum.
- e) Notandum autem est, quod *acida* talia non solum sanguinem coagulent, verum etiam partes vulneratas graviter afficiant.
- Hinc

Hinc præfente inflammatione præstat ab iisdem abstinere, quia inflammationis augmentum inde metuendum est. Minime autem a *spiritu vini* rectificatissimo.

- f) Denique sanguinem etiam in ostiis partium præsentissime coagulat *ustio* seu *cauterisatio*, quæ ferro candente perficitur. *Vid. Cautelas.*
- 3) *Adstrictio.* Hæc methodus *vias*, uti antecedens *humores*, respicit. Unde in constringendis fibris præcipuum, exiguum autem in vasorum, præcipue majorum, læsionibus usum præstat. Sed quibus circumspæctionibus adhibenda sit, sub *Cautelis* dicemus.
- a) Sunt vero notissima *adstringentia* pulvis gallarum, diversi cortices, e. g. malorum granatorum, rad. tormentill. bistort. flor. balauft. femina variorum generum lapathorum, e. g. lapathi cruenti, oxylapathi, hippolapathi &c. quæ si cum spiritu vini rectificatissimo imbuantur, efficaciam exhibent meliorem.
- b) Præcipue *radix pseudo-acori* seu *iridis palustris*, flore flavo, recens, si ad manus sit, potenter adstringit. *Conf. tab. med. III. Cautela.*
- c) *Deligatio interceptoria*, dextre instituta, & cum adstringentibus conjuncta, multum quoque juvat. Stringitur nempe æger a vulnere versus sanam partem fasciis longis. Sed prudentia opus est, ne, dum nimium hac ratione sanguinis affluxum impedire volumus, necessarium simul humorum transitum intercipientur. Unde vulneris depravatio specialis, vulgo *ersticket Schade*, exoritur. *Conf. Cautel.*
- d) Huc etiam pertinent varia instrumenta *compressoria*, quæ tabula II. videantur. Speciatim decantatum illud, quod Galli *tournequet* appellant. In his omnibus cognitio anatomica necessariam circumspæctionem circa vasorum compressionem docere potest.
3. Præter autem primarium hæmorrhagiæ nimix sistendæ respectum considerata etiam sunt *damna*, quæ per nimiam profusionem sanguinis jam inducta sunt. *Vid. Cautela.*
4. Hinc conducit ægrum recreare
- 1) *Interne* analepticis, alimentosis, emulsivis, gelatinosis, moderate aromatizatis, & potu non plane tenui, vino generoso per saccharum

rum edulcorato, vel Malvatico, Hispanico, medice dato.

- 2) *Externe* autem ipsam partem læsam paulo calidioribus medicamentis roborantibus, discutientibus, nervino balsamicis tractare convenit, ut enervationi occurratur. Alias chronica illæ debilitates partis remanent, daß sie die Veränderung des Wetters fühlen.
5. *Motus febriles* quando cohibitas hæmorrhagias excipiunt, tractantur ut artis est, conjunctis externe discutientibus & roborantibus.

V. CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

1. Cautela de sanguine, præcipue in plethoricis, iratis, inebriatis vel alia illius commotione, *præmature* non sistendo, licet diu jam ab auctoribus inculcata sit, non raro tamen artifices contra eandem peccant, eoque ipso totum curationis negotium difficilius & periculosius reddunt. Nam major partis inflammatio & febris vulneraria certissimo eventu expectanda sunt.
2. Hinc *Paracelsi* de hac re admonitio: man solle das Blut laufen lassen, bis auf seine Statt, non rejicienda, recte autem explicanda est. Paradoxum quidem videbatur hoc assertum Medicis scholastico-criticis, qui ita explicabant, ac si hæmorrhagia tam diu toleranda esset, usque dum sponte subsisteret. Secundum judiciosum autem discrimen nihil aliud hac cautela respicitur, quam sanguinis sufficiens & notabilis depletio.
3. Hæc explicatio, quod legitima sit, experientia toto die testatur. Si enim neque sufficiens emissio sanguinis, mox in principio adfluentis, contingit, neque ingruentibus jam inde noxis medicatio maturata chirurgica per *venæsectionem*, & pharmaceutica per *discussiones internas* adhibeatur, fluxus cohibitus vel impetuosius recurrit, maxime quando e *vasis* læsis immeditate hæmorrhagia ortum habuit; vel si non perrumpat, inflammatoria intumescencia partis affectæ cum fibrillaribus spasmodicis doloribus exoritur; id quod præcipue evenit, quando e *porosis* partibus fuit effluxus.
4. *Quanta* autem sanguinis portio, ante quam ad illius cohibitionem accedamus, toleranda sit, est res altioris considerationis, & a Medico, pro constitutione vulnerati plus minus plethorica, diversitate temperamenti & sanitatis, judiciose decernenda est. Non solum autem *quantitas* effluentis sanguinis, verum etiam *motus* illius considerandus est. Inclinat enim natura ad plethoræ depletionem, & hinc

- hinc præmaturam cohibitionem moleste ferens motibus contrariis hujus ventilationis defectum compensare proclivis est.
5. Exinde resultat etiam, quam utile, imo subinde necessarium sit, *venesectionem* instituere in majoribus vulneribus, ubi sanguinis fluxus cum impetu cohibitus fuit.
 6. Præcipue *venesectionem* nonnulli auctores tam religiose *febris vulnery* dicarunt, ut, illa prætermissa, neque Medicum neque Chirurgum officium suum fecisse, autument.
 7. *Hæmorrhagia secunda*, quæ repentinam in prima deligatione sanguinis cohibitionem nonnunquam excipit, satis etiam confirmat, quod *venesectio* in partibus oppositis institui debuisset, imo pro re nata adhuc fieri debeat.
 8. Modo consideretur, an effluxus ab insigni arteria, simul læsa, pendeat; quo casu *venesectio* nullo modo locum habet, sed respiciendum tantum ad arteriæ *compressionem* & contenti sanguinis talem coagulationem, quæ nihil adeo heterogenei in sanguinem infert. Præstat hoc *vinum spiritus rectificatissimus*. *Conf. methodus coagulatoria*.
 9. In *moderatis* hæmorrhagiis *moderata* etiam *methodus* sanguinem cohibendi commendatur. Unde non temere, & nisi in casu necessitatis adhibenda sunt tum *directa adstringentia*, tum *acida austera*.
 10. In *simplici & leviori* arteriæ læsione, quæ per scalpellum infligitur, hæmorrhagia sistitur forti & diuturna *compressione*; quæ autem in notabili vulnere conjuncto locum non invenit. *Medicamenta*, ob vim erumpentis sanguinis inania sunt, ne quidem simpliciter excepto illo remedio, quod hodie innotescere incipit, quamquam ab omni bona spe non excludendum sit.
 11. Itaque si *arteria grandiuscula* vulnerata sit, quæ ob dictam vulneris rationem *compressionem* sui firmiorem, per plures dies necessariam, non permittit, confugiatur ad unicum illud remedium, & si hoc non satisfaciatur, absoluta necessitate penitus discindenda est, subjuncta decente ligatura.
 12. Et licet vel maxime pars læsa sensu & motu sufficiente hac ratione privetur, præstat tamen hoc unicum fere arteriæ remedium adhibere, quam ægrum in majus vitæ periculum conjicere.
 13. *Ustio* seu *cauterisatio actualis*, multo magis *potentialis*, grandiorum vasorum, absolutissime vero *arteriarum*, pessimo consilio instituitur.

Cor-

Corrumpit enim portionem tunicae vasis, quæ uti vix unquam refarcitur, ita minime omnium in membranaceis canalibus, humores, motu impulsos continentibus. Hinc quando in hæmorrhagiis vulnorum instituitur, a corrupta tunicae portione majus redditur foramen, vulnus magis dilatatur, novaque hæmorrhagia, decedente eschara, accedit, & nulla spes est, ut pars talis adusta restauretur. Unde æger in gravius vitæ periculum conjicitur. Meretur legi *Marc. Aurelius Severinus de efficaci medicina lib. 1. sub titulo arteriologias*, ubi notatu digna habet de arteriotomia.

14. In aliis autem partibus *ustio actualis* antiquissimum & bonum est remedium ad sanguinis fluxum cohibendum.
15. *Ligaturæ* vasorum satis quidem sunt efficaces, omnia tamen præstare non possunt. Ligari autem possunt tam *arteriæ*, quam *venæ*, si majusculæ sint. Simplex ligatio non sufficit, unde firmitatis causa arteria vel vena in medio prius pertunditur. *Aquapendens*, *Hildanus* & *Sculdetus* suadent, ut vasa insignia forcipe apprehendantur, extrahantur, & ligentur. Sed difficilis est operatio.
16. *Adstringentium* usus omni modo in hæmorrhagia compescenda sit circumspectus. Nimum enim quando adhibentur adstringentia, majorem tumorem & vehementiorem inflammationem inducunt, si non in ipso loco vulnerato, tamen in vicinia, ubi ob debitum transitum per talia adstringentia interceptum, major exoritur restagnatio humorum, inflammatio, imo suppuratio. Quem corruptum statum vulgo palliant hac formula: *der Schade apostemiret sich*.
17. *Vasa*, leviter capacia, non contrahunt sese ab *adstringentibus* applicatis, lenis enim adstrictio, quam talia remedia partibus inferunt, *vasis* comprimendis non sufficit, & quando vulneratus leviter se movet, hæmorrhagia recrudescit.
18. *Adstringentia* non conducunt in hæmorrhagiis, quæ e concretionibus *fungosis*, *verrucosis* &c. proveniunt. Nam spongiosæ tales partes motum tonicum non admittunt. Et si omnino hoc facerent, stricturæ tamen tales hæmorrhagiam aucturæ essent.
19. *Camphorata* hic iterum commendari merentur, ut peripheriæ læsionis sub quacunque forma applicata nimiam inflammationem impediant.

20. *Emplastra acria, tenacia*, quæ vulgo ad cavendam affectæ partis debilitatem applicantur, quovis modo fugienda sunt. Affluxum humorum augent.
21. *Sympathetica & amuletica* remedia minus locum habent in gravioribus hæmorrhagiis passivis, præcipue e vasis sanguiferis immediate provenientes. Notabilem etiam de reliquo non faciunt effectum, nisi in sensibilibus & credulis.
22. *Pulvis sympatheticus Dygbei* interdum alicujus est efficaciæ.
23. *Perficaria* obscurioris experientiæ est in amuleticorum sympatheticorum censu.
24. *Lignum fraxini* efficaciam præstat in vulneribus recentibus, non adeo amplis, modo firmiter & repetite in usum trahatur. Hæmorrhagias autem, e *magnis vasis* provenientes, illo cohibere velle, frustraneum est.
25. *Lapis hematites* utilis est in levioribus porosarum partium vulneribus, & quidem impetu fluxionis jam senescente. Idem judicium est de *jaspide rubescente*.
26. *Bufo exsiccatus* vel amuletice gestatur, vel combustus pulveribus stypticis miscetur.
27. *Sanguis*, ex illæsa vulnerati parte ductus, siccatus & propinatus, non semper experientiæ respondet.
28. *Crocus metallorum* reliqua adstringentia ita antecellit, ut etiam in majoribus vulneribus fluxum compescat. Sed ob efficaciam virulentam in recentioribus & quidem magnis vulneribus gravissimas turbas procreat, unde inflammationes, convulsiones, sphacelismi sequuntur.
29. *Crocus martis adstringens* utilis quidem est, sed misceri debet cum vegetabilibus. Omnia enim *metallica* sunt *septica*, & ossa reddunt cariosa.